

Şehrin Nafızası

YeniGün GAZETESİ'NİN
ÜCRETSİZ KÜLTÜR-SANAT İLAVESİDİR

CİLT: 8 • SAYI: 2

HAZIRLAYANLAR: SADIK GÖKCE - ANUŞ GÖKCE

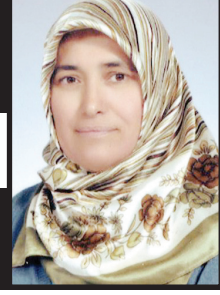
17 ARALIK 2025 ÇARŞAMBA

**“VUSLATIN
752. YILINDA
MEVLANA'YI
RAHMETLE
ANIYORUZ”**

BİR MEVLEVİ TABURU

MESNEVİNİN GÖLGESİNDE AKLIN DEĞERİ

**ANUŞ
GÖKCE**

Sevgili okuyucular, Hz. Mevlâna ihtifalinden dolayı bizlerde bu sayımızı Hz. Mevlana'ya dair yazılara ayırdık. Ben de Hz. Mevlana'nın akla verdiği değeri Mesnevi'nin gölgesinde incelemeye çalıştım. Bunun için akıl meselesini enine boyuna masaya yatırdım.

Hz. Mevlâna akıl meselesine çok önem verir. O akıllı bir terazi olarak görür ve gerek tabiat olaylarının gerekse yaratılış sırlarının değerlendirilmesinde mihenk taşı olarak kabul eder. O akıllı, ilahi aşka, doğruya, adalete ve iyiliğe götürecek bir kılavuz olarak görür.

Aklını kötülüğe, hinliğe karşı kullananların ilahi adalet karşısında suçlu duruma düşeceğini belirtir. Bu durumda Davut Aleyhisselam ile ineğini çalıp öldüren bir kişi kıssasına yer verir.

Davut Aleyhisselam, ineğin kesilmesi hakkındaki davacıya verdiği hüküm. Burada dava eden adam bir köle ve efendisini öldürerek onun malının üzerine konmuş ve Kölenin, Efendisini öldürdüğü için onun malına sahip çıkması ve yetimlerini mirastan yoksun etmesi, gerçeğin ortaya çıkmasıyla kısas uygulaması, bütün mal varlığının ineği çalana kalması C:3: s. 338 vd. B:2420 vd. takip eden beyitlerde şöyle anlatılır.

"İneği kesen aklıdır, beden ineğini öldürüne karşı inkârcı olma. Akıl tutsaktır ve haktan zahmetsiz bol rızık ve nimet istemektedir. Onun zahmetsiz rızkı neye bağlıdır? Kötülüğün temeli olan ineği öldürmesine. Nefis der, ineğimi nasıl öldürürsün? Nefis ineği bedenle görünür de ondan. Efendi oğlu akıl yoksul kalmış, katil nefisse efendi ve önder olmuş." (C:3,

B:2505 vd.)

Mevlâna, Kuran karşısında akıllı aciz kaldığını, kişinin aklını kullanarak Allah'a kulluk etmesini savunur. Kuranda sebep ve sonuçları geçersiz kılma vardır. Bunu keşfetmek, oyalanıp durmak aklın işi değildir. Kulluk et ki sana aşikâr olsun. Felsefeci akli konulara takılıp kalır. Aklın aklının şah süvarisi arınanlardır. (C:3, B:2525 vd.) Yüz binlerce akıl sahibi sıkıntı anında hep o eşsiz hesap sahibinin huzurunda yakarır. Bir deli, boş yere bir cimriye acizliğini söyleyip de dilenir mi hiç? Akıllılar binlerce kez karşılık görmeselerdi, onun huzuruna can atarak varırlar mıydı? (C:4, B:1170 vd.)

Hz. Mevlâna, aklın iyilik ve kötülük gözetten bir şahne gibi olduğunu belirtir ve düşmanlık yaptığı birisinden faziletli de olsa ona akıl danışmamasını öğütler.

"Düşmanlık yaptığından sakın ve sana sevgi besleyen dostlarına danış. Ey iyilik sahibi, eski düşmanım olduğunu biliyorum senin. Fakat sen akıllı ve maneviyat sahibi bir adamsın. Aklın eğri gitmeye izin vermez. İnsanın doğası düşmandan öç almak ister. Akılsa nefse demirden bağlıdır. Gelip seni engeller ve zorlar. Akıl iyi ve kötü işleri gözetten şahne gibidir.

İmanlı akıl adaletli bir şahne gibidir. O, gönül şehrinin bekçisi ve yöneticisidir. O, akıl uyanık bir fare gibidir. Hırsız ise fare gibi delikte bekler... Bedendeki imanlı akıl, aslanları alt eden aslan gibidir. Onun

İÇİNDEKİLER

• MESNEVİNİN GÖLGESİNDE AKLIN DEĞERİ
ANUŞ GÖKCE

• MEVLÂNA CELALEDDİN RUMİ VE KONYA
ELİFE YILMAZ MISRAL

• BİR MEVLEVİ TABURU
MUSTAFA ÖZCAN

• MEVLÂNÂ'YI ANLAMAYA DAİR
PROF. DR. AHMET SEVGİ

kükreyişi yırtıcılara egemendir, haykırışı otlayanlara engeldir.” (Mesnevi C:4 B: 1980 vd.)

Hız. Mevlâna, vecd halinde iken aklın kayb olduğunu, bu halde kişi ne söylerse söylediklerinden sorumlu tutulamayacağını belirtir. Bunun için de Beyazid-i Bestami kıssasını örnek verir.

Beyazid-i Bestami, müritleriyle beraberken İşte Tanrı Benim, dedi. Bu hali geçince gece dediğini hatırlattılar. Böyle bir şey söylersem başımı vurun dedi. Müritlerinden biri de bir bıçak hazırladı. (s.481, C:4 B:2105 vd.)

Meze geldi, akıl avare oldu. Sabah geldi, işe yaramaz oldu mumu. Akıl şahne gibidir. Sultan gelince bir köşeye büzüşür. Akıl Hakk'ın gölgesidir. Hak ise güneş. Gölge güneşe nasıl dayanır. İnsana egemen olunca peri, yiter kişinin insanlık niteliği. (C: 4, B: 2105 vd.)

Hız. Mevlâna akıllı kişinin basiret sahibi olduğunu söyler. Kişi akıllıysa, basirete kavuşur. Kötü huyluysa eğer akıllı da olsa daha beter olur. Kendinden geçiş hep kötülüğe yol açmaz. Fakat çoğunluk kötü ve beğenilmez olduğundan şarap herkese haram kılınmıştır... Asıl ihtiyarlık akıldadır oğul, saçın sakalın ağarmasında değil. İblisten daha yaşlısı var mıydı? Oysa aklı olmadığı için hiçbir değeri yoktur.

Akl ve din bakımından pir ol da küllî akıl gibi iç yüzünü görür ol. Güzel akıl yokluktan yüzünü gösterince Hak ona hilat bağlayıp bin ant verdi. O güzel nefesli adların en aşağısı onun hiç kimseye muhtaç olmasıdır. Akıl dış dünyaya yüzünü açıp gösterirse, onun ışığı karşısında gün karanlık olur. (C:4 B: 2155vd.)

Tam akıllıyla yarım akıllı durumuna örnekler vererek, yarım akıllı kişinin kendine tam akıllıyı örnek almasını ister. Bu hususta tam akıllı balık ile yarım akıllı balık hikâyesini örnek verir. C:4 B: 2187, s. 484 vd.

Akıllı, insanın elinde meşale olandır. O, kafilenin kılavuzu ve önderidir. Öncü kişi kendi ışığını izler. Kendine tabidir, o kendinden çıkan... Öteki ise yarım akıllıdır, akıl sahibi birini kendine göz edinir. Körün yaptığı gibi tutunarak görür duruma gelip çevikleşir ve yücelir. Bir gram bile akı olmayan eşek ise akılsızdır ve üstelik akıllıyı

da terk eder...Ne kendine önder edeceği bir mum var ne de bir ışık elde edebileceği yarım mum. Akıl yok ki diri bir soluk alsın. Yarım akıl yok ki kendini ölü kılsın. Kendi çukurunda düze çıkmak için ta ölmüşçesine kendini akıl sahibinin ellerine bıraksın. Tam akıl yoksa sende, diri gözlü bir akıllıya sığınıp kendini ölü gibi kıl (C:4, B: 2187 vd.)

... Yarım akıllı balık tavada aptallıkla aynı yatağa girdi. Atası yalınıyla kaynayıp duruyordu. Akıl, ona diyordu: "size uyarıcı gelmedi mi? O işkenceden dolayı kafirlerin canları gibi "Evet" diyordu. (C:4, B:2280 vd.)

Akl ona diyordu: Aptallık seninledir. Aptallık varken akıl yenilgiye uğrar. Verdiği sözde akıl durur ancak. Senin aklın yok ki. Hadi oradan senin ederin ancak eşek kadar. Verdiği sözü ancak akıl hatırlatır. Unutma perdesini ancak akıl yırtar. Aklın olmadığı için unutkanlık efendidir. Düşmandır tedbirine tedbiri bozan. Aptal keleşlebek aklının kılığı yüzünden, ateşi ve cız diye yanacağını aklına getirmez. Kanatları yanınca tövbe eder. Hırsı ve unutkanlığı onu ateşe sürükler. (C:4, B:2286)

Akl şehvetin karşıtıdır. Şehvetin kurduğuna akıl adını verme. Şehvet dilenene vehim adı verilir. Vehim, altın parasının sahtesidir. Vehimle akıl mihenge vurulmadan ayırt edilmez. Bu mihenk Kur'an ile peygamberin halidir. (C:4, B:2300 vd.)

Hazreti Mevlâna, akılsız adamın dostluğuna güvenilmeyeceğini belirtir. Bu dostluğun ona faydadan çok zarar getireceğini belirtir. Bunu Mesnevi, sayfa 207, C:2, B:1923 vd. sayfa ve beyitlerde bir adamın ayıyı dost edinmesi hikâyesiyle sembolize eder.

Bir ejderha bir ayıyı yutuyordu. Aslan yürekli bir adam ayının imdadına yetişti. Alemde mazlumların imdadına yetişen aslan yürekli adamlar vardır. Onlar mazlumların sesini duyduklarında, hemen Hakk'ın rahmeti gibi yardıma koşarlar... Ayı da o yiğit adamın iyiliğini görüp ejderhadan kurtulunca yaralı ayı tıpkı Ashab-ı Kehf'in köpeği gibi o yiğidin ardından hiç ayrılmadı.

O Müslüman, yorgunluk yüzünden uzanıp yattı. Ayı ise ona olan bağlılığıyla onun yanında bekçilik etmeye başladı. Biri oradan

geçerken, bu ne hal kardeş, dedi. Bu ayı da nereden çıktı. Adam olan biteni anlattı. Öteki, bre saf adam, dedi. Ayıya güvenme. Aptalın dostluğu düşmanlıktan kötüdür. Bir yolunu bulup böylesini savmak gerekir. Adam; vallahi kıskançlığından böyle söylüyor, dedi. Yoksa ayı olduğuna ne bakıyorsun? Şu sevgiye bir bak? Öteki dedi, aptalların sevgisi aldatıcıdır, benim kıskançlığım onun sevgisinden iyidir. Hadi gel benimle, ayıyı kov gitsin. Ayıyı yeğleyip de kendi cinsinden olanı bırakma. Adam dedi, git işine hasetçi. Öteki dedi, benim işim buydu, ama sende talih yokmuş. Ben ayıdan daha kötü olamam ya a muhterem, onu bırak da arkadaşın ben olayım. Senin için kaygılanıyorum, kalbim titriyor, böyle bir ayıyla ormanda gezme... bunca söz söyledi, ama onun kulaklarına girmedi. Kötü zan insan için büyük bir settir. Elini tuttu, ama elini ondan çekti. Yolcu dedi, öyleyse ben gidiyorum... (C:2, b: 2000 vd.) Adam uyuyor, ayı sinek kovalıyordu. Ancak sinek inat edip tekrar geliyordu. Sineği o gencin yüzünden birkaç kez kovmuş, ama sinek hemen dönüp geri gelmişti. Ayı sineğe sinirlendi ve kalktı, iri bir taş alıp geldi. Baktı ki sinek yine uykudaki adamın yüzüne konmuş. Sineği ezmek için değirmen taşıını kaldırıp sineğe vurdu. Taş, uyuyan adamın yüzünü dümdüz etti ve şu meseli bütün dünyaya duyurdu. Aptalın sevgisi kesinlikle ayının sevgisi gibidir. Onun kini sevgisi, sevgisi ise kinidir. (B:2113 vd.)

Hz. Mevlâna, cansız varlıklara da akıl verir. Allah'ın emriyle cansız nesneleri akıl sahibi yaptıklarını belirtir.

Hak, Nil'i Kiptilere kan eder. Musa'nın kavmi olan Siptileri ise güvende kılar. Böylece Hak katında akli başında olanla sarhoş arasında (makam ve mevkiden dolayı) olduğunu anlarsın.

Nil, ayırt etmeyi Allah'tan öğrenmiştir. Böylece berikini açarken ötekini sıkıca bağlamıştır. Onun lütfu Nil'i akıllı kılar. Onun kahrı Kabil'i aptallaştırır. Keremiyle cansız varlıkları akıl verirken, kahrıyla akıllıdan aklını koparıp alır. Akıl o yanda onun buyruğuyla yağmur gibi yağarken bu yanda Hakk'ın gazabını görüp kaçır. (C: 4, B: 2815 vd.)

Akıllı olan dünyanın nimetini yer, gamını

değil. Cahillerse pişmanlık içinde yoksun kalırlar. Akıllı her şeyden haberdar olan kuşlar, kendilerini yemden uzak tutarlar. Çünkü tuzağın içindeki yem zehirlidir. Tuzağta yem isteyen kuş kördür. (C: 4, B:1409 vd.)

Hz. Mevlâna, Kur'an'ın akıl sahiplerine hitap ettiği, akıl sahibi olmayanın dinin de olmayacağını ifade eder. Kur'an'ın tamamı emirdir, yasaklamadır, korkutmadır. Mermer taş emir verildiğini kim görmüş. Hiçbir bilgi sahibi, hiçbir bilgi sahibi bunu yapar mı? Kerpice, taş öfkelenip kin güder mi? Akıl tahtaya, taş nasıl hükmeder? Akıl sahibi, çengin resmiyle savaşa tutuşur mu? (C: 5, B: 3026 vd.)

Hz. Mevlâna, bu benim kaderimde varmış diye aklıyla tedbir almadığına, hiçbir şey yapmamasına karşı çıkar. "Kaderde acizlik yoktur. Olsa bile cahillik, acizlikten daha kötüdür. Evin tavanından bir odun kırılıp düşse de seni yaralasa tavandan düşen tahtaya kızabilir misin? Niye malını çalan hırsıza, tutun elini ayağını kırım dersin? Sel gelip eşyanı götürse, akıl sele karşı kinlenebilir mi? Sendeki öfke, cebrice özürler getirmesin diye ihtiyarın varlığına işaret eder. Deveci bir deveyi dövse, o deve, kendisini dövene saldırır. Devenin öfkesi, devecinin değneğine değildir. Demek ki deve bile ihtiyarın kokusunu almıştır. Bunun gibi bir köpeğe taş atsan, yay gibi gerilip sana saldırır. Sen ondan uzaktasın, sana eli erişmiyor diye o taş saldırması bile sana kızgınlığındandır. Hayvanın akli bile ihtiyarı (Akıl ile seçim yapmak) artık sen böyle söyleme, utan ey insan akıl! (C:4, B: 3033 vd.)

Nil ırmağının suyu sana göre kandır, ama bana göre kan değildir, sudur ey akıllı kişi. (C: 6, B: 855)

Hz. Mevlâna, kişinin ne kadar akıllı olursa olsun birine danışmasını, yönetici kişilerin işlerinde meşveret etmelerini, meclislerinde peygamber misali akıllı kişilerin bulundurmasını ister.

Yürürken neden yüz üstü gidesin ki? Çünkü daima düz gitmek doğrudur. İyi kişilerle topluluğuna danış. Peygambere gelen "Onlara danış" emrini bil. "Onların işleri danışmayladır." Ayeti şunun içindir. Danışarak yorulmak ve yanlışla düşmek azalır. Bu akıllar aydınlık kandiller gibidir. Yirmi

kandil, bir kandilden daha parlaktır. Ola ki aralarında gökyüzü ışıyla aydınlanmış bir kandil de bulunur. Allah'ın gayreti bir perde çekmiştir. Sufi ve ulvi olanı birbirine katıştırmıştır. Allah "Gezin" dedi. Haydi dünyada talep et, bahtını ve rızkını sına, dedi.

Meclislerde, akıllılar arasında peygamberinki gibi bir akıl ara. Çünkü peygamberin mirası ancak budur. Çünkü bu akıl, önde ve arkada görünmeyeni de görür. (Mesnevi, C:6, B: 2610 vd.)

Aynı cinsten olmayan iki arkadaşın, kurbağa ile farenin dostluğunun acı sonu, insanın kendisi gibi akıllı bir dost edinmesini ister. Akıl, güzel yüzdeki çirkin burun gibi, ayıplarla dopdolu nefisten feryat eder. Akıl ona, aynı cinsten olan kesinlikle anlam yoluyladır, su ve toprak yoluyla değil. Kendine gel, surete tapma, bunu söyleme; aynı cinsten oluş sırrını surette arama. Suret, cansız gibidir; taş gibidir, cansız olanın cinsiyetten haberi yoktur. Can, karıncaya benzer, beden de buğday tanesine. Karınca her an onu bu yana taşır. Karınca bilir ki o eğreti taneler, dönüşüme uğrayıp kendi cinsinden olacaktır... Kara karınca keçe üstünde...Karınca gizli, daneyse yol üstünde görünmede.

Akıl göze: İyice bak der; tane, taşıyanı olmadan yürür gider mi? Köpek bu yüzden Ashab-ı Kehfın yanına geldi; suretler tane-dir gönülse karınca... Akıl, kendisine bey olan göze ne mutlu. Akıl, akıbeti görür, bilgilidir, aydındır o. Çirkinle güzelin farkına akılla varın, aktan karadan dem vuran gözle değil.

Göz, pislikte biten yeşilliğe aldanır. Oysa akıl onu bize mihengimize vur, der. Sadece dileği gören göz, kuşa afettir. Tuzağı gören akılsa, kuşun kurtuluşudur. Ama aklın anlamadığı başka bir tuzak vardır. O yüzden buna doğru koşup gelmiştir.

Aynı cinsten olanla olmayı akılla bulabilirsin; hemen suretlere doğru koşmak uygun değildir. (C:4, B:2948)

Sonuç

Hız. Mevlana'nın beyitlerinde akla çok değer verdiğini gördük. Gerek ayetlerin açıklanmasında gerekse hadiselerin anlaşılmasında, iyi ile kötünün, güzel ile çirkinin, fayda ile zararın anlaşılmasında akıllı bir ayar olarak görür. "Akıllı olmayanın dini de yoktur" hadisi şerifini en güzel açıklayan örneklerle doludur.

Hazreti Mevlana'nın vefatının 752. Yılın münasebetiyle Allahtan rahmet diliyorum. Mekânı cennet olsun.

MESNEVİ'NİN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

زانکه باعقلی چو عقلی جفت شد
مانع بد فعلی و بد کفت شد

Çünkü bir akıl başka bir akılla birleşti mi,
kötü işe, kötü söze mâni olur.

(Hz. Mevlânâ)

İSTİŞARE

Akıl akıldan üstündür, istişare etmekten çekinme,
Aykırı görüşlere de kulak ver, menfi tavır takınma.

(Ahmet Sevgi)

BİR MEVLEVİ TABURU

Giriş

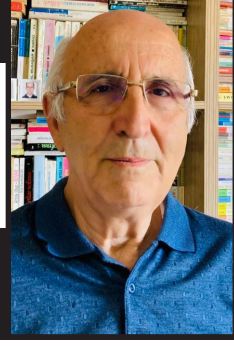
1 Dünya Harbî'nde Osmanlı İmparatorluğu arka arkaya felâketler yaşar. Harp, 1914 yılının sonbaharında başlar ve daha sonra Çanakkale'de kazanılan zafer dünyada büyük yankı uyandırır. Ama bunu beş cephede birden silâha sarılmak takip eder. Çünkü imparatorluk parçalanmak istenmektedir.

Osmanlı askerlerinin başında Enver Paşa vardır. İhtiyar padişah V. Mehmet'in genç ve cürekâr damadıdır. Bu başkumandan vekili, Alman erkânı harp zabitelerinin etkisindedir. Bu yüzden zaman zaman çok tartışmalı kararlar alınır.

Öte yandan Osmanlı İmparatorluğunun iyi yetişmemiş orduları, noksan teçhizat ve bakımsızlık yüzünden karşılarındaki az kabiliyetli fakat mükemmel silahlı düşman askerini zorlukla karşılamakta ve farklı cephelerden kötü haberler gelmektedir. Cephe-lerden umumi karargâha gelen ortak istek şudur: İkmal efradı, yeni kıtalar, cephane, harp levazımı, seferi ihtiyaçları önleyecek tedbirler... Ve bu ortak talep, Enver Paşa'yı yeni kuvvet kaynakları aramaya yöneltir. Sadrazam Talât Paşa'nın odasında Enver Paşa, Cemal Paşa bu konuda bir toplantı yaparlar. Toplantının sonunda Mevlevilerden de yararlanmak kararı çıkar. Halifenin açtığı sancağı şerifin altında tekmil cihan Müslümanlarının toplanmasına bunun katkıda bulunacağı düşüncesindedirler. Enver Paşa, mukaddes cihadın ilanını, ulema sınıfının silaha sarılmasıyla kuvvetlendirmek gerektiği kanaatindedir. Cemal Paşa ile Talat Paşa bu fikre katılmazlar. Özellikle Talat Paşa, imamları, dervişleri, dedeleri askeri mükellefiyete tabi tutacak hususi bir kanun çıkarılmasına iyi bir proje olarak bakmaz. Onun fikri, bunun daha kolay, daha basit bir şekilde yapılmasıdır. Nihayet kanun zoruyla askere almamak, gönüllü taburları meydana getirmek fikri üzerinde anlaşılır.

Postnişin Veled Çelebi, Saray'a Çağnıyor

Karara göre, öncelikle memleketin her tarafındaki şeyh, dede, baba, müderris ve der-siamların adlarını çıkartılacak, bunlardan işlerine yarayacaklar seçilecek, onlar, birer mektup veya telgrafla İstanbul'a davet edi-

**MUSTAFA
ÖZCAN**

lecektir. Kurulacak bir meclisten bu yolda bir karar çıkartılacaktır... Hemen kararın uygulanmasına geçilir.

1331(1915) Martının üçüncü, Salı günü sadaretten yazılan bir tezkereye dayanarak, Dâhiliye Nezareti, Konya'daki Mevlevi dergâhının postnişini ve tarikâtının reisi Veled Çelebi'yi İstanbul'a davet eder. Bir hafta sonra Veled Çelebi, maiyeti dedegânı ile birlikte İstanbul'a gelerek sadrazamın huzuruna çıkar. Veled Çelebi'ye, Sadrazam Talat Paşa, durumu izah eder. Çelebi de bu karardan memnun olduklarını ve Mevlevilerin buna icabet edeceklerini söyler. Bunu müjde sayan Talat Paşa, hükümet namına, Çelebi Efendi'nin İstanbul'daki ikamet masrafını karşılar, daha sonra hemen Enver Paşa'ya işi anlatır.

Veled Çelebi ertesi günü Enver Paşa'nın Baltalimanı'ndaki yalısına hususi bir şekilde davet edilmiş ve birtakım görüşmeler yapılmıştır. Çelebi, İstanbul'da uzun müddet kalmaz, iki gün sonra trene binerek Konya'nın yolunu tutar. Müzakere gününün haftasında Konya'dan Osmanlı İmparatorluğu hudutları içinde, bütün Mevlevihanelere hitaben bir beyanname kaleme alır ve Veled Çelebi'nin gönderdiği bu beyanname, Mevlevileri şevk ve heyecana gark eder. Abasını omuzlayan, kemerini bağlayan kendi Mevlevihane'si şeyhine başvurarak, Mevlevi taburuna kaydedilmek istediğini bildirir. Gelişmeler gazetelere yansır ve basın yoluyla imparatorluğun her tarafına ulaştırılır.

Taburun Resmen Teşekkülü ve Faaliyeti

Konya'da Mevlâna dergâhından sızan bir haber bütün vilâyeti endişeye düşürür. Orada burada toplanan insanlar bu haberi konuşurlar: "Mevlevi şeyhleriyle dervişleri de harbe gidiyorlarmış". Bunu hayra yoranlar olduğu gibi harbin gidişatını iyi görmeyenler de vardır. Bu haber, şehirde günün konusu olur.

Kimileri de "Haydi canım! Öyle şey olur mu? Tekkelerde oturanlar kavga adamı değildirler" demektedir. (9 Ağustos 1939, s.12)

Kamuoyunda bu tür haberler sürerken Veled Çelebi de Mevlevi şeyhlerini bir mecliste toplar, onlara "halefe-i ruy-ı zemin hazretlerinin vatanı korumak için ilan ettiği cihad-ı mukaddes"ten söz eder. Mevlevileri de bu harekete gönüllü sıfatıyla katmak istediklerini belirtir. Mevlevi şeyhlerinin ve dervişlerinin bu konudaki fikrini sorar. Sayıları yirmiye varan şeyhler "evet" der. Yalnız Malatya dergâhı Mevlevi dedesi, "La-mürşidim" cevabını vermiştir. Tek itiraz ondan gelmiştir.

Yazar burada Sinan dedenin Malatya dergâhında nasıl postnişin olduğunu anlatır. 44 yaşlarında kadardır. 15 yıl önce İstanbul'da Tünel başındaki Mevlevihane'de başlayan dervişlik serüveninden bahseder. Asıl adı Şevki'dir. Derviş olduktan sonra kendi arzusuyla Veled Çelebi'nin babası tarafından adının Sinan'a çevrildiğini, 13 senedir bu adı kullanarak Mevleviler arasında şöhret bulduğunu, Konya'daki dervişliğinin sekiz yıl sürdüğünü anlatır. Mevlevi tarikatına mensup Halife Sultan Reşat'ın Konya'ya yaptığı ziyaret sırasında Veled Çelebi tarafından dergâhın teşrifatçılığı görevine tayin edildiği, Malatya dergâhı dedesi Şemsi dedenin vefatı üzerine onun yerine gönderildiği, kısa sürede dergâhı onardığı, daha sonra da işiyle meşgul olduğu nakledilir. Çelebi'nin bu davet telgrafını alıncaya kadar Malatya'dan bir tarafa ayrılmaz. (10 Ağustos 1939) Ancak Veled Çelebi'nin önerisini kabul etmez. Bu tavrının gerekçesini de şöyle açıklar:

"-Bizim kisvemiz kan libası, kavga üniforması değildir. Biz, insanları ihtiraslardan ayırmak uğrunda dilimiz döndüğü gücümüz yettiği kadar propaganda yapmak, onları doğru addettiğimiz sulh, barış yoluna getirmeğe gayret etmekle mükellefiz. Şimdi, sikkemiz başımızda, haydarımız omuzumuzda, kemerimiz belimizde, elimizden neyimizi atıp, kudümümüzü bir tarafa bırakıp birer tüfek yakalayarak cephe yolunu tutarsak, davamız uğruna bağlanıp kıyı bucak demeden dünyadan uzak, manevi sayfalarına gömülü fazilet telakkilerine bağlı hayatımız, faaliyetimiz nerede kalır?" (11 Ağustos 1939, s.8)

Veled Çelebi ise olayları acele ve yanlış değerlendirmemesini, aklı selimle hareket etmesini söyler, dinin ve memleketin selâmeti

için buna lüzum görüldüğünü belirtir. Mevlevi tarikatının en büyüğü sayılan ve Mevlâna postuna oturan Çelebi'nin huzurunda bu kabül münakaşalara asla tahammül olunamaz. Refahiye dedesi Çelebi Kâmil münakaşaya karşarak, Sinan Çelebi'den farklı düşündüğünü vurgulamıştır. Görüşmelerden sonra dedeler meclisi şu kararları vermiştir:

1-Mevlevi dedelerinin maiyetlerindeki dervişleriyle birlikte bir hafta zarfında Konya'da toplanmaları

2-Çelebinin kumandası altında İstanbul'a hareketleri

3-Padişah ve halife Sultan Reşad'ın huzurunda ant içtikten sonra cephedeki muhاریpleri teşci ve teyşi için harbiye nezaretinin lüzum gördüğü ve göstereceği cepheye hareketleri. Kararların alındığı o günün akşamı bütün dedeler kendi tekkelerine dönerler ve bir hafta içinde, dergâhlarında yalnız birkaç derviş bırakarak, Konya'ya gelirler. Veled Çelebi'nin etrafında toplanırlar. Bu suretle meydana gelen Mevlevi gönüllülerinin taburu 800 kişilik bir kuvvet teşkil eder. Çelebi İstanbul'a, başkumandan vekâletine çektiği telgrafla bir hususi tren ister. Konyalıların alkışları ve elbirliği ile teşyileri arasında trene binilir. Yedikule Mevlevihane'si şeyhi Şeyh Bakî'nin hazırladığı 100 arkadaşı da iltihak etmek üzere yola çıkmışlardır.

İstanbul'daki Merasime Dair

İstanbul felâket günlerinden birini yaşamaktadır. 1331(1915) Nisanının üçüncü günüdür. Şehir baştanbaşa bayraklarla donatılmıştır. Caddeler insanlarla dolmuştur. Sirkeci iskelesinden, Beyazıt meydanına kadar olan cadde, Hamidiye, Alemdar caddeleriyle Divanyolu kaldırımlarının üzerinde birikmiş büyük bir kalabalık göze çarpmaktadır. Asker, polis, kanun neferleri iş başındadır. Mevleviler ney üfleyerek Haydarpaşa'dan Sirkeci'ye geçeceklerdir. Şimdiki üniversitenin cümle kapısıyla mahdud meydanında sarklı, cübbeli hocalarla, sikkeli mutasavvıflar toplanmıştır. Konya'dan hareket eden ve 800 Mevlevi dede ve dervişini taşıyan katar, saat 9,30'da Haydarpaşa'ya gelir. Trenin gelmesinden bir saat önce sadarete nazırlar, harbiye, bahariye nezareti erkânı, müsteşarlar, meşihat seçkinleri sadrazamla birlikte Haydarpaşa'ya geçmişlerdir. Mevlevileri karşılarlar. Baştaki vagondan ilk inen Veled Çelebi olur. Burada Çelebi ve dervişleri üst düzey bir proto-

kolle karşılanmışlardır. Karşılama törenini müteakip, devlet ricali, (sadrazam, nazırlar, şeyhülislam vesaire) aynı vapurla Sirkeci'ye geçerler. Beyazıt meydanında bir geçit resmi yapılır. Daha sonra dedegâh ile dervişanı nezaret avlusunda toplu bulundurulur. Harbiye nazırı konaklama keyfiyetini halleder. Yazar, bu resmigeçit üzerinde ayrıntılı durur, halkın ilgisini, sevgisini anlatır. 100'den fazla zil, 50 kadar ney, 25'e yakın kudüm Hüseyini peşrevini çalar, önde şeyhler tehlil ve tekbirler getirir, ortaya çıkan musiki iç ürpertecek kadar etkilidir. Beyazıt meydanına doğru gelirken bu defa Sabâ devrine başlamışlardır. Bu merasim geçişinde 32 tarikat şeyhinin alayın başında bulunduğu ifade edilmiştir. (12 Ağustos 1939, s.12)

Talat Paşa, memnundur. Enver Paşa'ya "başardık der", o da "sonu da böyle olacak inşallah!" diye cevap verir. Enver Paşa'nın isteği üzerine yanlarında Sadrazam Talat Paşa, Cemal Paşa, Şeyhülislam Hayrî Efendi, Veled Çelebi olduğu halde Harbiye Nezaretine gidilir. Harbiye nazırı neticeden memnun olup olmadıklarını sorar, daha sonra da hazır Çelebi Efendi de burada iken bu taburun teşkilâtını bir karara bağlamak istediklerini söyler. Konuşma ve görüşmelerden öğrendiğimize göre, Mevlevilerin İstanbul'da konaklama, mahalli işleri ve her türlü ihtiyaçları karşılanacaktır. O gün yapılan resmigeçidin basında en geniş bir şekilde yer alması için gazetelere haber gönderilir. Bir saat kadar süren müzakereden Mevlevi taburunun silahlandırılmaması keyfiyeti kabul edilir. Mevlevi taburu tamamen propaganda amaçlı hareket edecektir. Şimdilik Filistin cephesinde, Suriye topraklarında bulunacak, imparatorluğa baş eğmeyen asi Arap kabilelerini, Mısır Müslümanlarını cihadı mukaddes için sancak-ı şerif altında toplanmaya çağıracaktır.

Mevlevi taburunun kurulmasının yasal çerçevesi böyle belirlendikten sonra Enver Paşa levazım reisine ve diğer şube müdürlerine çeşitli emirler verir. Taburun kadrosuna bir doktor (Dr. Behçet), bir eczacı, bir revir, bir sıhhiye teşekkülü, bir iase memuru eklenmesini tembih eder. Daha sonra arkadaşlarıyla birlikte saraya gitmeyi, huzura çıkmayı önerir. Enver Paşa, hükümdardan teşekkül iradesini almak ister. Ondan sonra taburun hareket gününü, Çelebi Efendinin takdirleri-

ne bırakmanın uygun olacağını söyler. Dolmabahçe sarayına gidilir. O sıralarda 75 yaşında olan padişah V. Mehmet Reşat'ın onayı alınmıştır. (14-15 Ağustos 1939, s.8, 12)

Mevleviler o geceyi Harbiye nezaretinin avlusunda hazırlanan çadırlarda geçirirler. Dedeler kısmen İstanbul Mevlevihane'sindeki arkadaşlarının yanına, kısmen de Bekir Ağa bölüğünün boş kısımlarına yerleşirler. İki gün sonra taburun tekmil hazırlıkları tamamlanır.

Yazara göre Erzurum Kadirilerinden oluşan bir diğer gönüllü taburu Şam'a müteveccihen yola çıkmıştır. Haber, saraya ve Harbiye nezaretine bildirildiği gün, İstanbul'da Dolmabahçe sarayı önünde Sultan Reşat'ın huzurunda bir resmigeçit yapılmaktadır. Mevlevi taburu zabitleri, padişahın taht sacaklarını da öptükten sonra Haydarpaşa'ya geçerler, hazırlanan trene binerek Suriye cephesinin yolunu tutarlar.

Mevlevi Taburunun Cepheye Gidiş Öyküsü

Tren, Haydarpaşa'dan cepheye giderken; İstanbul tekkelerinin şeyhleri, hususi mızıka takımları ve dervişleriyle devlet ricali, vekiller, hükümet erkânı tarafından uğurlanır, neyler bütün hızlarıyla Saba devrini çalar. Veled Çelebi bu arada Mevlevi taburunun zabitlerine rütbe dağıtmaya çalışmaktadır. Yine yazarın belirttiğine göre bu rütbe dağıtışı gelişigüzel olmuştur. Çelebi hazretleri, rastgele, yüzbaşı, kolağası, binbaşı rütbeleri vermiştir. Bunlar, uzun etekli hayderilerinin altından ucu görünen, çamurluğu taşlara çarpan birer kılıç takmaktadırlar. Mevlevi taburu fertlerine silah verilmemiştir. Sinan dede, kılıç taşımayı da kabul etmemiş, dedenin tevcih ettiği yüzbaşılığı, sadece unvan halinde muhafazaya çalışacağını bildirmiştir. (16 Ağustos 1939, s.12) Tren, Haydarpaşa'dan demir rayları üzerinde Pozantı yönünde yola koyulmuştur. Suriye cephesine doğru yola çıkan Mevleviler son derece neşe içinde neylerini üflemetedir. 26 Mart 1915 Cuma günü seyyar bir semahaneye dönen Mevlevileri götüren tren, Konya'ya varır. Konyalılar Mevlevi gönüllülerini törenle karşılarlar. İstasyonda zafer takları altında dedelere "lokma" dağıtılır. Çelebi burada taburu terk ederek Mevlevihane'ye çekilir. Alaturka saat 12.30'da tabur Konya'dan hareket eder. Ertesi günü saat 3.'te Pozantı'ya gelir. Mevleviler trenden indirilir. Çünkü o zamanlar

tiren Pozantı'ya kadar gelir. Toros'taki tü-
neller henüz açılmamıştır. Yolun burasında
menzil kumandanlığına bağlı araba nakliye
kollarının yardımıyla yollarına devam eder-
ler. Mevlevi dedelerinin yaya olarak yol al-
ması çok güçtür. En gençleri 50'lik sakallı
insanlardır. Kırlarda günlerce yolculuğu göze
alamazlar. Bu yüzden imdadına nakliye kol-
ları yetişmiştir.

Yolun bundan sonrası sırayla anlatılmıştır:
Tarsus, Osmaniye, Kanlıgeçit ve diğer ko-
naklama yerlerindeki askerin durumu tasvir
edilir. Çadır hayatından bahsedilir. Ardın-
dan yağmurla karşılaştıkları Hasan Beyli'ye,
Islahiye'ye geçerler, altı saatlik bir yürüyüş
sonrasında Ağalar Obası'na, oradan Raco'ya
ulaştıkları belirtilir. Beş buçuk saatlik bir yol-
culuğu müteakip Halep önlerine varılır.

Halep'e girmeden önce tabur kendine çe-
kidüzen verir. Mevleviler bölüklerindeki
mevkilerini alırlar. Tekke bandosunu başa
geçirirler. Neyler koltuk altlarından çıkarılır,
kudüm, defler tanzim edilir. Mevlevi gö-
nümlü taburunun Halep'e gelişi tezahüratlara
vesile olur. İstanbul'dan alınan emir gereğin-
ce, resmi makamlar, vali, kumandan, taburu
törenle karşılarlar. Tören Halep'in Babülferç
kapısında gerçekleşir. Daha sonra hep birlik-
te şehre gelirler. Güzergâhta ellerinde kü-
çük bayraklarla yer alan mektepliler ve halk
Mevlevileri avuç patlatırcasına alkışlar. Ta-
bur, sokakları dolaştıktan, hükümet meyda-
nında geçit resmi yaptıktan sonra konaklama
yerine çekilir...

Tabur kumandanı Binbaşı Sait Bey, valiye ve
kumandan paşaya ziyaretlerini iade eder. Bu
sırada her iki makam da taburun birkaç gün
olsun Halep'te kalmasını, Haleplilerin dede-
leri "izaz ve ikram" ile ağırlamak arzusunda
olduklarını bildirir. Durumdan Dördüncü
Ordu kumandanı Ferik Cemal Paşa haberdar
edilir. O günlerde Mısır'a girmeyi tasarlayan
Kanal Kuvve-i Seferiye'nin hazırlıklarını ta-
mamlamakla meşgul olan Paşa, taburun Ha-
lep'te bir müddet kalmasını, bu arada sefer
hazırlıklarını yapmasını, noksanların ve ihti-
yacın, ordu karargâhına bildirilmesini emre-
der. Ne var ki tabur kumandanı, bu emirden
hoşlanmaz. Mecburen susmak zorunda kalır.
Bütün Mevlevi dedelerini toplayarak, onla-
ra, Halep'te ve yolda yaptıkları kalenderce
hareketlerden kaçınmalarını söyler. Askerlik
kurallarının çok farklı olduğunu hatırlatır.

Dedeler de kendi dervişlerini sıkı bir disiplin
altında tutacaklarını Sait Bey'e vaat ederler.
Öte yandan Halep'te oturmaktan canları sı-
kılan dedelerden bir kısmı Medine'ye kadar
gitmek, bir gaza hacı yapmak merakına ka-
pılırlar. Cemal Paşa, kendilerine bir takrirle
bildirilen bu arzuyu iyi karşılar. Birtakım ya-
zışmaların sonunda başta Çelebi olmak üze-
re 21 kişilik bir kafil bu amaçla Halep'ten
Medine yolunu tutar.

Kanal Kuvve-i Seferiyesinin

Hareket ve Macerası

Şam'da askeri faaliyet iyice artmaktadır.
Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa,
Büyük Harp 'in neticesine tesir edecek bir
hareketi bir avuç Türk kahramanı ile yap-
abileceği ümidindedir. Alman zabıtları de onu
bu yönde teşvik etmektedir.

Cemal Paşa, kanal kuvve-i seferiyesini önem-
li bulmaktadır. Tih sahrasını geçerek Mısır'a
varacak olan bu kuvveti, halkın Mısır'da he-
yecanla beklediğini düşünür, orada hafif bir
kıta halindeki İngiliz kuvvetlerini Mısırlıların
da yardımıyla tepeleyeceğine inanmaktadır.
Süveyş kanalı ele geçirilince Hindistan yolu
da kapatılmış olacaktır. Sömürge ülkeleriyle
bağlantısı kesilen İngiltere'nin vaziyeti teh-
likeye düşecektir. Ancak İngiliz ajanları, bu
plandan haberdardır. Ne var ki bu planı İngiliz
askeri yetkilileri ciddiye almamışlardır.

Öte yandan Tih sahrasını geçmek çok müş-
kül ve çok önemli bir iştir. Kum çölleri içinde
yüzlerce kilometre sürecek yolculuğu değil
askerler, deve kervanları bile yapamayacak
kadar zordur. İngiliz askeri yetkilileri, bu
noktaı göz önünde tutarak, kendi istihbarat
memurlarının verdiği bu habere itibar etme-
mişlerdir. Kuvve-i seferiye'nin hazırlıkları ile
bizzat Cemal Paşa ilgilenir. Ona göre kuvve-i
seferiye çölden geçip, kanal önüne gelecek,
savunmasız bulunan kanalı geçerek Mısır'a
girecektir. Mısır'da halkın yardımıyla yeni
oluşturulacak silahlı kuvvetler, kuvve-i se-
feriye'ye katılacaklardır. Neticede yarım asra
yakın bir aynlıktan sonra Mısır, tekrar Os-
manlı imparatorluğunun eline geçmiş ola-
caktır.

Bu parlak projenin tatbikatına girilir. Mev-
levi taburu, Halep'ten Şam'a getirilir. Kuv-
ve-i seferiye de Şam'dan törenle hareket
eder. Susuzluk, hastalık ve çöl yolculuğunun
güçlüğü taburu bir hayli yıpratmıştır. Niha-
yet Haziran ayının başında kuvve-i seferiye

kanal önüne gelir. Kahire bayram yapmaya hazırlanırken İngiliz kuvvetleri telaşa kapılır. Süveyş kanalı ağzında bulunan Akdeniz donanmasına mensup olan ve Mısır'ı savunmak için bekleyen, gelişmiş silâhlarla donatılmış İngiliz iki kruvazörü, piyade kuvvetlerine katılır.

Cemal Paşa, başarılı olmak için her türlü yolu dener. Her türlü teşvikte bulunur. Mevlevi taburunun kumandanı Binbaşı Sait Bey'e "iki hafta sonra sizi Kahire'de kaymakam olarak karşımda göreceğim" der. Cemal Paşa, Şam'daki Mevlevi taburunu Mısır'a doğru yola çıkaracağı sırada Medine'den gelen bir telgraftan işlerin iyi gitmediği haberini alır. Kanal kuvve-i seferiye askerlerimiz, kanalı geçiş sırasında, düşmanın karadan ve denizden yaptıkları taarruz sebebiyle başarılı olamamış, pek çok kişi şehit veya esir düşmüştür. Kuvve-i seferiye'nin geri kalan kısımları Medine'ye dönmüştür. Bu haberler Cemal Paşa'nın haftalardan beri sürüp giden bütün neşesini kaçırmış, çok fazla sinirlenmesine, moralinin bozulmasına yol açmıştır.

Mevlevi Taburunun Dönüşü ve Uşak Mevlevi Bölüğünün Gazası

Bu acı neticeden sonra artık Mevlevi taburunun hareketine lüzum kalmaz. Tabur kumandanına taburu ile birlikte İstanbul'a

hareket etmesi bildirilir. Fakat yazarın belirttiğine göre Uşaklı Mevleviler gitmek istemezler, harbe katılmakta ısrar ederler. Paşa'nın izniyle bunlardan 90 kişi kadarı ayrı bir bölüm halinde Şam'da kalırlar. Diğerleri ise Medine'den, Muhtar dede ve arkadaşlarıyla birlikte döneceklerdir. Sinan dede de Uşaklı Mevlevilerle katılmıştır. Diğer Mevleviler 9 Haziran 1915'te 101 günlük Şam seferinden sonra Haydarpaşa'ya varmışlardır.

Cemal Paşa, Mevlevi taburunun dönmesini emretmekle birlikte Uşak Mevlevilerinin gösterdiği tavırdan ve ısrardan son derece memnun olmuştur. Çünkü onların memleket kaygısıyla hareket ettikleri düşüncesindedir. Uşaklı Mevleviler 94 kişidir. İçlerinde yabancı olarak yalnız Malatya Şeyhi Sinan dede ve onun sadık dervişi Ruhullah vardır.

Cemal Paşa bunları bir bölük haline koydurmuş, kendi arzuları üzerine onlara silâh ve cephaneye de verdirmiştir. Kendi zabitle-ri sıfatıyla başlarına Sinan dede geçirilmiş, Mevlevilere, askerî eğitim verilmeye başlanmıştır. Bunları yetiştirmek üzere 13'üncü kolordudan getirtilen Yüzbaşı Sarım ile Mülazımı evvel Tefvik ve Mehmet Ali'den ibaret bir bölük subayı kadrosu oluşturulmuştur.

Şam'da bir buçuk yıl süren bir talim ve terbiye devresi geçirilir. Gazze muharebelerinin

en şiddetli ve buhranlı zamanlarında bu bölüğü teftiş eden Cemal Paşa, çoğu genç ve dinç olan dervişlerin mükemmel birer asker haline geldiklerine bizzat tanık olunca göz yaşlarını tutamaz. Gene Mevlevî bölümünün ricasıyla bunlar cepheye gönderilir.

Gazze muharebeleri iyice şiddetlenmiştir. Sinan dedenin bölümü 3,5 aydır siperlerde, ihtiyat hattında görevli bulunmaktadır. Tekkelerde ney ve kudüm seslerine kulak alıştırmış bulunan Mevlevîler, şimdi ölüm saçan çeşitli silahların korkunç patlamalarına kulak asmayıp, düşmanla göğüs göğse gelmek için fırsat kollamaktadır.

Bediüsabaa muharebelerinin devam günlerindedir. Bir akşam, Sinan dede bölük arkadaşlarını etrafına toplar; günlerdir bulundukları yerden iki kilometre uzakta dövüşen düşman hatlarına bakarken, kendilerinin de bizzat savaşa katılmaları gerektiğini söyler. Bunun için Sarım Beyi ikna etmiştir. Birbirlerine sarılarak helalleşirler. Saat 11'de Yüzbaşı Sarım'ın komutasındaki Mevlevî bölümü, heyecanlı bir gece yürüyüşünden sonra siperler arasındaki sığınaklara yerleşir. Ertesi sabah umumi bir taarruz yapılacaktır. İki saat süren top bombardımanının sonunda umumi taarruz başlar. Bu taarruz o zamana kadar görülmemiş, işitilmemiş bir şekilde olur. Bölüğün hususi mızıkası, neyler, kudümler var kuvvetiyle çalınır, her taraftan "Allah Allah!" sözleri duyulur. Düşman hattı, görmediği, işitmediği bu gürültü arasında uzun sikkeli, sivri süngülü Mevlevîlerin taarruzu ile bocalar. Düşman askerleri neye uğradıklarını şaşırır ve tüfeklerini ellerinden atıp, geri hatlara doğru kaçır. Mevlevî taburunun ilk şehidi Sinan dede olur. Ölüm takırtıları arasında diğer sikkelilerin yere serilmesiyle bölük dağılır. Öğleye doğru taarruz muvaffak olmuş, düşman, siperlerini terk ederek gerideki sırtlara çekilmek zorunda kalmıştır. (13 Eylül 1939, s.5)

Yüzbaşı Sarım, Mevlevî bölümünü toplayınca şu gerçeğe karşılaşır: 94 mevcuttan ancak 35 kişi sağ kalmış, 17 kişi yaralı olarak seyyar hastaneye taşınmış, üst tarafı da şehit düşmüştür. Akşama doğru şehitlerin toplanmasına girişilir. Sinan dede, şehit düştüğü yere defnedilir. Cemal Paşa, Mevlevî bölümünü takdir ve taltif eder. Hepsine harp ve liyakat madalyası verilmesini sağlar. Sinan dedenin düştüğü yere acele bir lahit yapılır. Yazar,

harbin sonunda mahalli halkın, bu lâhdi türbeye çevirdiğini söylemektedir. Sinan dedenin ruhu için mevlit okunurken Mevlevîler göz yaşlarını tutamamışlardır (14 Eylül 1939, s.5).

Gözden Kaçmaması Gereken Birkaç Nokta

Eserde, Mevlevî dedesi Reşit Efendi üzerinde fazlaca durulur. Çünkü Talat Paşa, Reşit Efendi'yi ta Selânik'ten beri tanımaktadır. Kendisinin daha doğrusu İttihatçıların birçok sorunlarını çözmeye katkıda bulunmuştur.. Daha sonra da Yedikule dergâhına çekilmiş, burada "ney"ini üfleye üfleye vakit geçirmektedir. Gönüllü Mevlevî taburunun teşekkülü kararlaşınca, Sadrazam; teşkilatçılığı sebebiyle bu eski dostunu aratmış ve buldurulması için emir vermiştir. İşte yazarın uzun uzun anlattığı bu yan olay böylelikle başlamıştır.

Tekkenin nakibi Reşit Efendi, Sadrazam Talat Paşa için "dostumuz ve eski refikimiz" ifadesini kullanır. Yıllar sonra kendisinin aranmasında ve hatırlanmasında bir fevkaladelik sezer. Üç gün sonra da onu konağında ziyaret etmek ister. Reşit Efendi, eşyaları arasında bulunan Talat Paşa'nın bir emanetini, vaktiyle Selânik'te saklattığı cismi (Rusya menşeli bombayı) de yanında götürüp vermek niyetindedir. Aslında bu bomba Talat Paşa'ya hiç lazım olmamış, Sadrazam olunca da hem onu hem de Reşit Efendi'yi aklına bile getirmemiştir. Sadaret konağına giren ve Paşa'yı bekleyen Reşit Efendi'nin yanındaki nesnenin bomba olduğunun farkına varılması, onun suikast teşebbüsünde bulunacağı endişesi, bu teşkilatçı Mevlevî'nin tutuklanmasına ve çok eziyet görmesine yol açmıştır. Emniyetteki sorgusu 27 gün sürmüştür.

Daha sonra babası, İttihat ve Terakki'nin kuruluşunda İttihatçılarla iş birliği yapmış, İbrahim adlı bir sivil polisin yardımıyla gerçek ortaya çıkmış ve bütün yaşanan bu olumsuz gelişmeler Talat Paşa'ya anlatılmıştır. Paşa, bu eski dostunun perişan halini görünce derin bir üzüntü duymuş, Reşit Efendi'nin tekkesinde tedavi altına alınması için emir vermiştir.

Yazar bu olayı, başka bir gerekçeyle bağlamıştır. O sıralarda Hemayak Aramyan adında eski Taşnak komitesi azasından bir adam sadarete başvurarak, bir ihbarda bulunmuştur. İhbar şudur: "Romanya'da birleşen Taş-

nak komitesi mebusları, Ermeni tehciri hadisesini çıkaran İttihat ve Terakki rüesasını idama mahkûm etmiş, bunun için komitenin İstanbul'daki azalarına emir göndermiştir." Hemayak'ın verdiği bilgiler üzerine, İstanbul polisi, inzibatı, asker ve gizli emniyet mensupları derhal harekete geçirilmiş, iki ay içinde 18 Taşnak fedaisi Ermeni yakalanarak cezalandırılmıştır. Bu terör ve suikast ihbarının doğrulanması, devlet idaresinin tedbirleri arttırmasına, hatta Talat Paşa'nın konağında daimî bir karakol tesisine yol açmıştır. İşte böyle bir ortamda, Reşit Efendi, Mevlevi kılığında bir suikastçı muamelesi görmüştür. Ne var ki, gerçek önünde sonunda ortaya çıkmıştır. Yazar bu olayı tam on tefrikada anlatmıştır **(16 -25 Ağustos 1939, s.12)**

Öte yandan eserde Binbaşı Bebekli Muhtar dede, en aykırı tiptir. Muhtar dede, taburun iâşe memurudur. Ney çalmasını bilmez. Zaman zaman Bektaşî nefesleri okur, hatta demlenir. Emirberi onun için "bunu Mevlevi gönüllüleri arasına hangi bedhah soktu" der. Bektaşî şairlerinden Nesimi'nin "Ben melâmet hırkasını kendim giydim ele ne/ Ar ü namus şişesini taş a çaldım kime ne" beytiyle başlayan nefesini söyler. Emirberi sakallı Mevlevi dervîşi zaman zaman kendisini uyarınca ondan azar işitir. Taburun o günkü iâşe pusulasını tanzim eden, verilen erzakın senedini iâşe memuruna imzalatmak üzere Mevlevi taburuna gelen menzil mülhakı Yüzbaşı İbrahim'in de gözü onu tutmamıştır. Senede imza atarken rütbesini el yazısıyla "binbaşı" yerine "mirliva" diye yazması, son derece sorumsuzca yapılan hareketlerdendir. Nitekim tabur kumandanı bunu fark etmiş, Muhtar dedeyi uyarmış, bu hareketinin kendisini divan-ı harbe sevk etmeğe yeteceğini söylemiştir. Muhtar dede, imza yerindeki "mirliva" kaydını binbaşıya çevirerek düzeltilmiştir ama Tabur Kumandanı Sait Bey, bu laubaliliğe ve bu ilgisizliğe çok sinirlenmiş ve Şam'a kadar onun üzerinden gözünü ayırmamıştır.

Muhtar dedenin bir başka özelliği de kurallara aldınış etmemesidir. Halep'te Mevlevilere ziyafet verilirken, o ziyafete yalnız taburun iâşe memuru katılmamıştır. O gece vilâyetin resmi ziyafetine gelecek yerde Halep'in eğlence muhitine gitmiştir. Halep çarşısında kendisine birkaç eşya alırken, satıcı ihtiyar Yahudi, üzerindeki mason işaretini görün-

ce, pazarlıktan vazgeçmiş ve ona son derece hürmet etmiştir. Yahudi satıcı, "üstat rütbesinde bir masonun Mevlevi taburuyla birlikte geldiğini, işaretini üzerinde taşıdığını, 3. derecede mason olduğunu" söyleyerek, çevresindekileri ona yardımla görevlendirmiştir. Kısaca hem Mevlevi hem Bektaşî hem de mason olması, öteki Mevlevileri bir hayli rahatsız etmiştir. Hatta "zındık, ayyaş, bunu nereden aramıza aldık" diyenler olmuştur. (28-29 Ağustos 1939, s.12)

Romanda oldukça komik sahneler vardır. Bunlar "Mevlevi Taburunda Sabah Vizitesi" başlığı altında bir hayli gülünç bir şekilde nakledilmiştir. Sabah vizitesine çıkan hastaların çoğu kabızlık, basur, mide gibi rahatsızlıklardan şikâyet ederler. Sık sık abdest bozmak durumunda kalanlar da vardır. Kısaca taburun içinde bin bir tuhafılık eksik olmaz. Yazar bu bölümü oldukça başarılı bir şekilde kurgulamıştır. (29 -30-31 Ağustos 1939, s.12, 8, 8)

Taburun Halep'te kalışı tam on beş gün sürmüştür. Halep âyanından bir kişi, sırayla Mevlevi taburuna ziyafet vermiştir. Bunlardan birisi de Sadri Paşa adında nüktedan yaşlı bir zattır. Ehli dil bir insandır. Romanda bilhassa ziyafette Sinan dedeye, Muhtar dedeye sorduğu sorularla sohbetin dinî çerçevede yürütülmesini sağlamıştır. Burada Muhtar dedenin söylediklerine ve vaziyetine iğeren tabur kumandanı Binbaşı Sait orada fazla kalamaz. Vali'den izin alarak ziyafetten ayrılır. Sohbeta son verilince meclis dağılır, dedegân da Vali konağından ayrılarak kendilerine tahsis edilen binalara gelip istirahat ederler.

Dikkate değer bir husus da Sadri Paşa'nın evinde yapılan bir toplantıdır. Toplantıya 14 kişi katılmıştır. Bir kısmı Halep ileri gelenleri, diğerleri de Vali, Halep Müftüsü, Kumandan gibi görevlilerdir. Bu kişilerin Sadri Paşa'nın evinde toplanmasının sebebi Cemal Paşa'nın verdiği bir emirle ilgilidir. Cemal Paşa, birikmiş vergilerden kalanlarının tahsilini, elde mevcut deve, ester, merkep ve aşair (aşiret) kısıraklarının süratle toplanmasını emretmiştir. Ne var ki Halep'e bağlı aşiretlerin önemli bir kısmı bu emrin uygulanmasında hükümete muhalefet etmişlerdir.

Mevlevilere son derece iyi davranılır. Yemelerine içmelerine özen gösterilir. Mevcudu 800'ü bulan tabura yevmiye 40 dana, ikişer

çift has tayın, adam başına yarım okka hesabıyla piring, bunun bir buçuk misli sebze hesap edilir. Yalnız taburun Halep'e varışından sonra bu ihtiyaç arasında bir dengesizlik oluşur. Meselâ tabur, 40 danayı iki günde tüketemez. Bu yüzden bir sürü et fazlası birikir. Buna mukabil hiç hesapta olmayan bir ihtiyaç ortaya çıkmıştır: Hintyağı. Çünkü dedelere verilen öğütler arasında sıcak muntikalarda devamlı surette müşhil kullanmak mecburiyeti içine öğretilmiştir. Onlar da Halep'te bu öğüdü hatırlamışlar, her gün hintyağı talebinde bulunmuşlardır. Cemal Paşa, taburda yeterli Hintyağı olmamasına karşılık, onların bu isteğini de fazlasıyla yerine getirmiştir. (10 Eylül 1939, s. 5).

Sonuç

Eser, neredeyse yazarın sözleriyle özetlenmiştir. **Haber** gazetesinin bu tarihi romanı 7 Ağustos 1939'dan itibaren yayımlanmaya başlamıştır. 14 Eylül 1939'da 38 inci tefrikayla son bulmuştur. Birinci Dünya Harbi ile ilgili çok şeyler yazılmıştır. Ancak Rahmi Yağz'a göre Mevlevi Taburu ile ilgili bilgiler bilhassa tarikat mensupları arasında parça parça halinde kalmıştır. Eser, vesikalara, resimlere, haritalara dayanarak hazırlanmıştır. Bu tarihi romanda Mevlevi taburunun muh-

tef harp sahnelerindeki harekâtı okuyuculara nakledilmiştir. Tefrikanın reklamı: "Umumi Harp'te Mevlevi Taburu" başlığı altında yapılmıştır. Taburun bazen göz yaşartan, bazen gülmemize sebep olan olayları, kuru bir tarihi olayların nakledilmesinden ibaret değildir.

Harp biter, Suriye, Osmanlı ordusundan alınır. Fransız mandası altında müstakil bir hükümet haline konulur. Sinan dedenin iki devlet hududu arasına düşen mezarı, mahalî halkın "Merabıt" adını vererek üzerine inşa ettikleri mükellef bir türbe ve yeşil bir ağaçlıkla ziyaretgâh haline gelir.

Suriyelilerin ziyaret yeri olan eski Malatya dedesi Sinan dedenin türbesinde o zaman göğsüne takılamayan harp ve liyakat madalyaları, sandukanın üzerinde eski bir hatırayı canlandırmaktadır.

Eserden anlaşılan gerçek şudur: Padişahın, başka bir ifadeyle Halife'nin Müslüman dünyadan beklediği destek ne yazık ki güçlü bir şekilde gelmemiştir. Enver Paşa ve diğer yöneticiler de bunu bizzat görmüş ve yaşamışlardır. Cemal Paşa'nın plânları da suya düşmüştür. Süveyş kanalını kapatma konusunda eksik ve yetersiz değerlendirmeleri onu yanıltmıştır.

ACZİMİN GİRYESİ

Ahmet
Sevgi

بر زمان «چلبی» لر، «سلطان ولد» لر واردی
عرفان صاچرلردی مثنوی یاپراقلریندن
آرتق قونسر وقونگره اصنافی چیقار اولدی
اولیا یوردی اناطولی طوپراقلریندن

KONSER VE KONGRE ESNAFI

"Bir zaman "Çelebi"ler, "Sultan Veled"ler vardı,
İrfan saçarlardı M e s n e v î yapraklarından.
Artık konser ve kongre esnafı çıkar oldu,
Evliyâ yurdu **Anadolu** topraklarından.
(Ahmet Sevgi)

MEVLÂNA CELALEDDİN RUMİ VE KONYA

**ELİFE
YILMAZ
MISRAL**

Konya'nın sabahları bir başkadır. Güneş tam doğmamış, sokaklar henüz hareketlenmemişken, şehrin üzerinde ince bir huzur hakimdir. Bu huzur ki, Mevlana'nın nefesi, sözü, ruhu ve sessizliğiyle beslenmiş bir iklimdir.

Onu anlamak isteyen, ister istemez bu şehre kulak vermelidir. Çünkü O'nun en derin duyguları, en derin dönüşümleri ve en ağır imtihanları Konya'da yaşanmıştır.

Konya'nın sabahlarında hissedilen o derin sükûnet, Mevlana'nın yüzyıllar öncesinden bugüne ulaşan çağrısının bir yansıması gibidir. O çağrı ki, insanı kendine döndüren; içindeki sesi duymaya davet eden bir hikmetle doludur. Mevlana'yı anlamak, yalnızca sözlerini okumakla değil; onun adımladığı sokaklarda, derin bir teslimiyetle baktığı ufukta, sabırla ve aşkla yoğrulmuş o manevi iklimde soluklanmakla mümkündür.

Çünkü Mevlâna, hayatın en ağır fırtınalarında bile gönlünü geniş tutmayı Konya'nın dinginliğinde öğrenmiş, aşkın ateşini yine bu topraklarda harlamıştır. Ve bugün, onun izini sürmek isteyen herkes, Konya'nın sabahlarına sinmiş bu kadim huzuru kendi yolculuğunun bir başlangıcı sayar.

- “1. Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol
2. Şefkat ve merhamette güneş gibi ol
3. Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol
4. Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol
5. Tevazu ve alçakgönüllülükte toprak gibi ol
6. Hoşgörülükte deniz gibi ol
7. Ya olduğun gibi görün ya görüldüğün gibi ol.”

Diyan Muhammed Celeleddin'in, işte tam da bu yüzden hepimizin hayatında uygulamaya çalıştığı bu yedi öğüdü,

sadece birer nasihat değil; yüzyıllardır insanlığın yolunu aydınlatan birer rehber niteliğindedir. Bu öğütler, Konya'nın sabahlarına sinen o derin sükûnet gibi, insanın iç dünyasında bir durulmayı, bir tazelenmeyi mümkün kılar.

Çünkü Mevlâna, hayatın karmaşasında yönünü şaşırın kalplere sade ama güçlü ilkeler bırakmıştır: cömertliği bir kapı gibi açmayı, merhameti bir gölge gibi yaymayı, öfkeyi dizginleyen bir irade geliştirmeyi, hakikati ararken samimiyetten şaşmamayı...

Bu öğütler hem insanın kendisiyle hem de çevresiyle kurduğu ilişkiyi inceliklerle yoğurur. Bizim için değerli oluşu da belki buradan gelir; çünkü Mevlana'nın sözleri insana yüksek idealler sunarken aynı zamanda ayaklarını yere sağlam basmayı öğretir. Hayatı daha anlamlı, duyguları daha derin, insan olmayı daha bilinçli kılacak bir yol sunar. Ve biz, bu yolu kendi iç dünyamızda yeniden inşa etmeye niyet ettiğimiz için bu öğütler bize daha da yakın durur.

“Madem ki insansın...

Madem ki duyuyor, düşünüyor, seziyorsun...

Büyük hakikati bulmak için gönlünü ve idrakini yoracaksın.

Duyduklarını ve bulduklarını söyleyeceksin...

Sen söyleyemezsen, ruhunun vâsıl olduğu sırları şiirlere, sazlara, semalara söyleteceksin.

Bütün bunları dahi söylenemeyecek ölçüde büyük sırlara erdiğin zaman ise...

İşte o zaman susacaksın!”

Diye de söyleyen Mevlâna Celeleddin

Rumi; belki de o susuş bir kaçış değil; en hakiki konuşmanın kapısıdır. Çünkü insan, ne kadar anlatırsa anlatsın, bazen kalbinin göğünde beliren hakikat kelimelere sığdıramaz. İşte o an, Mevlana'nın öğrettiği gibi, sükût bir teslimiyet olur; arayışın olgunlaştığı, gönlün kendi kendine konuştuğu derin bir vakittir.

Biz de bu yolda yürürken, bazen kelimelerle açılacak, bazen müzikle dökülecek, bazen de hiçbir şey söylemeden anlatacağız. İçimizdeki arayış, kendi sesini buldukça, Mevlana'nın "kendini bil" çağrısına daha çok yaklaşacağız. Çünkü hakikat ne yalnız sözde saklıdır ne de sadece sessizlikte... İkisi arasında salınan bir denge, insanın iç yolculuğunda adım adım keşfettiği bir sırdır. Belki de bu yüzden Mevlana'nın her sözü bizi kendine daha çok çağırır: Hem konuşmaya hem susmaya; Hem aramaya hem buldukça yeniden başlamaya...

Ve biz, kendi gönlümüzün izinde yürürken, onun fikirleriyle yoğrulmuş bu şehir 'Konya' bize sabahın ilk ışığı gibi rehberlik eder. Çünkü bilir ki: Hakikati arayan her kalp, er ya da geç kendi-

ne döner. Ve kendine dönen her kalp, Mevlana'nın yolunda bir adım daha atar.

Ve işte bu yolculuk...

Kimi zaman kelimelerle, kimi zaman sessizlikle, kimi zaman da içten içe büyüyen bir arayışla sürer. İnsan, gönlünün kapısını her araladığında yeni bir hakikatin eşğine varır. Çünkü hakikat, sadece büyük sırların ardında değil; insanın günlük hayatında, bakışında, davranışında, duruşunda gizlidir.

Mevlana'nın çağlar öncesinden bugüne uzanan hikmeti de tam burada kendini gösterir;

insanın haline, halet-i ruhiyesine, yolun her bir adımına rehberlik eden o ince öğütlerle...

Aradıkça fark ederiz ki, Mevlana'nın 7 öğüdü sadece birer nasihat değil; insanın iç dünyasını berraklaştıran, dış dünyasını güzelleştiren bir pusuladır. Bizim de bu yolda, kimi zaman konuşarak, kimi zaman susarak, kimi zaman da yalnızca hissederek ilerlediğimizi biliyoruz. Belki de bu yüzden bu öğütler bize daha yakın, daha tanıdık gelir; çünkü her biri, içimizdeki arayışın bir durağına dokunur.

GÜLİSTAN'IN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

خوی بد در طبیعتی که نشست
نرود جز بوقت مرك از دست

*Kötü huy insanın tabiatına sindi mi,
ölünceye kadar çıkmaz.*

(Şeyh Sâdî)

TALİM VE TERBİYE

*İnsan yedisinde ne ise yetmişinde de odur,
Terbiye beşikte başlamalı, doğrusu da budur.*

(Ahmet Sevgi)

MEVLÂNÂ'YI ANLAMAYA DAİR

Hz. Mevlânâ, 25 bin küsur beyitlik meşhur eseri "Mesnevî"nin en başında (6. Beyit) mealen şöyle der:

"Herkes kendi zannınca bana dost oldu ama kimse içindeki sırları araştırmadı."¹

H. Pîr sanki bugünleri tasvir ediyor değil mi? 752. vuslat yıldönümü dolayısıyla "şeb-i arûs" törenleri için Konya'ya gelen yerli ve yabancı misafirlere, ev sahiplerine, konuşmacılara, protokole, konser heyetine bakıyorum, kendilerine göre hepsi Mevlânâ dostu. Ama Mevlânâ'nın içinde kopan fırtınaları arayan soran yok. Şair haklı:

"Şeb-i arûs" etkinliklerinde öne çıktı üç konu,

"İnanç turizmi, semâ ve konser"le anıyoruz onu."

(Li-müellifihî)

Gerçekten de, esnaf ticaret derdinde, misafirler semâ ve konser peşinde, konuşmacılar övgü yarışında, protokol ise siyasî şov arayışında. Velhasıl, kimsede Pîr'in içindeki sırları araştırma endişesi yok.

H. Mevlânâ, "Benim sırtım feryadından uzak değil"² dediğine göre onun sırları feryadında yani "Mesnevî"de saklı. Mevlânâ muhibbi olmak kulaktan dolma bilgilerle olmaz, olmamalı. Öncelikle "Mesnevî" okunmalı. Kuru bir Mevlânâ hayranlığı bizi bir yere götürmez.

İsterseniz gelin onun feryatlarından -parça bütünün habercisidir misali- birkaçını hatırlayarak üzerinde konuşalım.

"Eğer bizim ambarımızda hırsız bir fare yoksa kırk yıllık ibadet buğdayı nerede?"³

Doğrusunu söylemek gerekirse, Allah'a şükürler olsun, en ücra köylerimize kadar camilerimizde beş vakit ezan okunuyor. İmamlarımız var, vaizlerimiz var, müftülerimiz var. Çarşıda, pazarda, sokakta, kahvehanelerde kimi konuştursanız evvel Allah hepsi mücahit ruhlu, lakin maalesef söylenenler lafta kalıyor, sosyal hayata yansımıyor. Dürüstlük yahut İslâmîlik endekslerinde hep sonlarda yer alıyoruz. Öyleyse amel sandığımızda hırsız bir fare var. Yıllardır kıldığımız namazlar, tuttuğumuz oruçlar, verdiğimiz zekâtlar nerede? Kıldığımız namazlar bizi niye kötülüklerden alıkoymuyor? Tuttuğumuz oruçlar, nefsimizi niye terbiye etmiyor? Verdiğimiz zekâtlar, niye toplumda saygı ve sevgi atmosferi oluşturuyor?

Yenişehirli Avnî'nin (ö. 1883) dediği gibi, iba-

**PROF. DR
AHMET
SEVGİ**

detlerin asıl amacı nefsi terbiye etmek değil midir?

"Avniyâ, terbiyet-i nefsin içindir tâat Yoksa Allah'a ne tâat ne ibâdet lâzım."

Demek ki ibadetlerimiz şekilde kalıyor, nefsimizi terbiye etmiyor. Böylece amel sandığımızda kibir, gurur, enâniyet, kin, nefret, gazez gibi delikler açılıyor. Nefsimizi bu şeytanî sıfatlardan kurtaramadığımız içindir ki ibadetlerimizin ne kendimize bir faydası dokunuyor, ne de topluma. Bu sebeple, Mevlânâ:

"Tutalım ki İbrahim gibi put kırıyorsun, beden putunu onun gibi ateşe atış nerede?" diyor.⁴

Esasen Peygamberimiz de herhangi bir savaştan dönerken "Biz küçük cihattan (kâfirlerle savaş) büyük cihada (nefisle mücadele) dönüyoruz" buyururdu. Bu da gösteriyor ki amel sandığını korumanın yolu, öncelikle kalpten şeytanî huyları söktüp atmaktan geçiyor.

Beyt Li-müellifihî:

"Put kırmak kolay, sen nefsini ateşe atabiliyor musun?

İbrahim'e ateş niçin gül bahçesi oldu biliyor musun?"

Mevlânâ, bir başka beytinde de şöyle der:

"Garez gelince hüner örtülür. Gönülden, göze, yüzlerce perde iner."⁵

Kin ile din bir arada bulunmaz. Gözünü kin ve nefret bürütenler güzellikleri göremezler. Onlar yarasa misali gözlerini hakka, hakikate kapatırlar. Bu tip insanların amel sandığında ibadet, tâat birikir mi?

Sözün özü; Mevlânâ'yı anlatmaktan önce onu anlamaya çalışmalıyız. "Kulak âşık olurmuş gözden evvel" hesabı, harcı âlem bilgilerle yetinir ve H. Pîr'in feryatlarına kulak vermezsek, sadece ona dost olduğumuz vehmine kapılırız. Hâlbuki o, kibirden, gururdan, kinden, nefretten uzak; seven, sevilen, alçakgönüllü, hoşgörülü, olduğu gibi görünen yahut göründüğü gibi olan ihlas sahibi fertler olsun ister toplumda. Evveleminde H. Mevlânâ'nın bu feryatlarını anlamaya çalışmalıyız. Gerisi lafî-güzaftur.

1 Bkz. Mevlânâ; Mesnevî, Çeviren: Veled İzbudak, MEGSB Yayınları, İst. 1988, c. 1, s. 1).

2 Bkz. a.g.e., c. 1, s. 1.

3 Bkz. a.g.e., c. 1, s. 31.

4 Bkz. a.g.e., c. 5, s. 206.

5 Bkz. a.g.e., c. 1, s. 27.